

Spotprenten analyseren

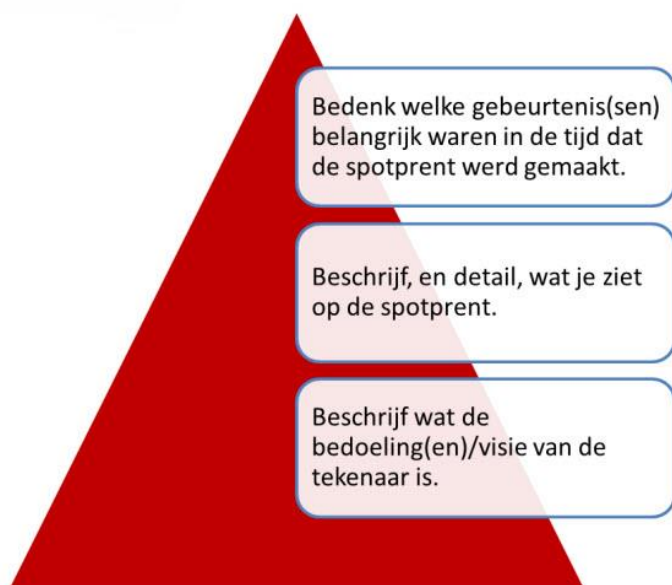
Leerjaar/sector

Alle klassen, maar vooral leerjaar drie en hoger.

Context

Spotprenten bieden een uitgelezen mogelijkheid om leerlingen historisch te laten denken en redeneren op het niveau van de hogere denkvaardigheden. Het analyseren van cartoons is niet eenvoudig. Leerlingen moeten namelijk niet alleen beschikken over feitelijke kennis van en inzicht in (de context van) historische gebeurtenissen of ontwikkelingen, maar ook over procedurele kennis. Zij moeten weten dat je een spotprent op een systematische manier moet analyseren en zij moeten deze procedure vervolgens ook zelfstandig wille en kunnen toepassen (attitude, kennis en vaardigheden).

In onderstaand schema zijn de belangrijkste fases van deze procedure weergegeven.

Leerdoelen

Leerdoel voor de totale schoolloopbaan

Je kunt:

- spotprenten die betrekking hebben op historische gebeurtenissen of ontwikkelingen analyseren.

Succescriteria

Je wordt hierin beter naarmate je onderstaand stappenplan nauwgezet toepast:

- 1. Denk na over de gebeurtenissen in die periode.**
Kijk naar de datum. Bedenk welke belangrijke gebeurtenissen er toen plaatsvonden. Wie waren hierbij betrokken?
- 2. Kijk goed wat er op de prent te zien is.**
Schrijf op wat je allemaal op de prent ziet en let vooral op de details. Kijk wat er gebeurt/gedaan wordt en hoe dit wordt weergegeven. Let nog niet op de betekenis.
- 3. Bedenk wat de tekenaar met de cartoon wil zeggen en wat zijn motieven zijn.**
Wie is de tekenaar, waar komt hij vandaan, wat is zijn achtergrond. Welke visie kan hij gehad hebben op de gebeurtenis(sen)?
- 4. Ga terug naar de cartoon.**
Kijk goed naar wat je hebt genoteerd. Weet je waar de personen/dieren voor staan? Wat zeggen ze en wat bedoelen ze? Bedenk dan wat de tekenaar met zijn prent wil zeggen.
- 5. Ga terug naar de gebeurtenissen.**
Vraag je tenslotte af welke nieuwe informatie je hebt gekregen over de gebeurtenis(sen). Begrijp je nu beter wat er is gebeurd en hoe mensen daarover dachten?

Leerdoel voor deze les

Ik kan:

- een spotprent die betrekking heeft op een fase in de Koude Oorlog analyseren.

Succescriteria

Ik kan:

- het stappenplan en de bijbehorende tips voor het analyseren van spotprenten gebruiken om tot een goede analyse te komen.

Aantal lessen

Een of twee lessen

Fase(n) van de FE-cyclus

Deze opdracht heeft betrekking op het analyseren van spotprenten. De leerlingen leren aan de hand van een voorbeeld hoe zij spotprenten moeten analyseren.

Tijdens deze les komen alle fasen van de FE-cyclus aan bod.

Materialen/hulpmiddelen

- Opdrachten bij een of meer spotprenten.
- PowerPointPresentatie over het analyseren van spotprenten.

Vorbereiding

- Kopieer de opdracht en de bijlages 1 en 2 in leerlingenaantallen.

Lesopzet globaal

- De leraar laat leerlingen aan de hand van een voorbeeld (bijvoorbeeld gebruikmakend van een van de hieronder genoemde ppt's) zien hoe je een spotprent kunt analyseren of hij vraagt leerlingen in een klassengesprek, gebruikmakend van een spotprent, hoe je een spotprent kunt analyseren.
- De leraar deelt opdracht en bijlage uit en de leerlingen maken de opdracht.
- De leraar geeft feedback of de leerlingen geven elkaar feedback.

Lesopzet gedetailleerd

Fase 1

Op Histoforum staan twee PowerPointPresentaties die gebruikt kunnen worden om leerlingen uit te leggen hoe zij spotprenten moeten analyseren (modellen):

- Het verdrag van Versailles
<http://histoforum.net/tijdvakoetsen/cartoons/analysevanpotprenten.ppt>
- Het Marshallplan <http://histoforum.net/tijdvakoetsen/cartoons/marshallplanhistoforum.pptx>

De leraar kan er ook voor kiezen om eerst samen met leerlingen te bespreken hoe je een spotprent succesvol kunt analyseren, dus hoe een succesvol stappenplan er uitziet.

Fase 2

Leerlingen maken een opdracht over een of meer spotprenten, bijvoorbeeld die uit bijlage 2.

Fase 3, 4 en 5

De leraar bespreekt met de leerling hoe hij de analyse opdracht heeft aangepakt en vraagt wat met name moeilijk was. Vervolgens kan hij het antwoordmodel en de bijlage erbij pakken om de leerling tips te geven die hij bij een volgende opdracht kan toepassen. Bijlage 3 geeft inzicht in wat een analyse van spotprenten allemaal van leerlingen vraagt en welke problemen daarbij kunnen optreden. Bijlage 4 bevat een overzicht van veel gebruikte symbolen.

Bij het geven van feedback kan de leraar er ook voor kiezen om leerlingen die moeite hebben met deze opdracht naar dit filmpje te laten kijken waarin wordt uitgelegd hoe je een spotprent kunt analyseren:

<http://vimeo.com/99907784>

De leraar kan ook kiezen voor peer-assessment, waarbij leerlingen het antwoord van een medeleerling beoordelen/bespreeken aan de hand van een gedetailleerd antwoordmodel en/of de bijlage met stappenplan en kijktips.

Reflectie op de aanpak

Bij elke feedback geldt dat aandacht voor het proces belangrijk is, maar in het geval van het analyseren van spotprenten geldt dit zeker. Het maken van opdrachten en het geven van feedback is erop gericht dat leerlingen zich de informatie in de bijlage met stappenplan en tips zozeer eigen maken dat zij deze op den duur niet meer hoeven raadplegen. Het systematisch analyseren moet min of meer een automatisme worden.

Tips voor gebruikers

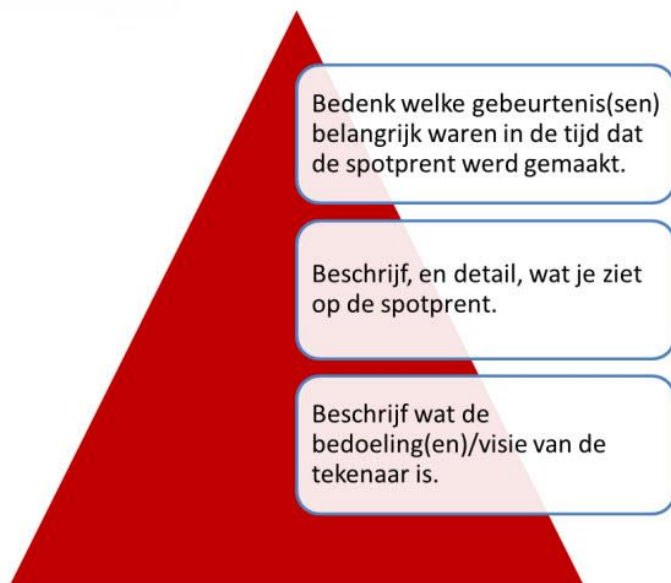
Maak het nut/de relevantie van elke leeractiviteit duidelijk in het licht van leren en eigenaarschap.

Naam auteur

Albert van der Kaap, voormalig leraar geschiedenis en leerplanontwikkelaar.

Bijlage 1 Tips voor het succesvol analyseren van spotprenten

Analyse-schema

- 1. Denk na over de gebeurtenissen in die periode.**
Kijk naar de datum. Bedenk welke belangrijke gebeurtenissen er toen plaatsvonden. Wie waren hierbij betrokken?
- 2. Kijk goed wat er op de prent te zien is.**
Schrijf op wat je allemaal op de prent ziet en let vooral op de details. Kijk wat er gebeurt/gedaan wordt en hoe dit wordt weergegeven. Let nog niet op de betekenis.
- 3. Bedenk wat de tekenaar met de cartoon wil zeggen en wat zijn motieven zijn.**
Wie is de tekenaar, waar komt hij vandaan, wat is zijn achtergrond. Welke visie kan hij gehad hebben op de gebeurtenis(sen)?
- 4. Ga terug naar de cartoon.**
Kijk goed naar wat je hebt genoteerd. Weet je waar de personen/dieren voor staan? Wat zeggen ze en wat bedoelen ze? Bedenk dan wat de tekenaar met zijn prent wil zeggen.
- 5. Ga terug naar de gebeurtenissen.**
Vraag je tenslotte af welke nieuwe informatie je hebt gekregen over de gebeurtenis(sen). Begrijp je nu beter wat er is gebeurd en hoe mensen daarover dachten?

Personen

1. Welke figuren/personages zie je? Beschrijf hun uiterlijk. Stap niet te makkelijk over dit punt heen. Personages op een cartoon zijn niet altijd wie ze lijken. Beschrijf ze dus eerst!
2. Wie stellen deze figuren/personages voor? Een figuur kan een persoon zijn die daadwerkelijk heeft bestaan (zoals Hitler, Stalin of Kennedy), maar kan ook een symbool zijn dat betrekking heeft op een land of bepaalde groep mensen (zoals een leeuw (Nederland), een beer (Rusland) of de Amerikaanse Uncle Sam). Let bij deze stap ook op tekst of symbolen op hun lichamen!

3. Zijn ze positief of negatief afgebeeld? Complimenteus, overdreven of kritisch? Een cartoonist legt altijd kritiek, ironie of humor in zijn tekening. Vaak wordt minstens één van de hoofdfiguren belachelijk gemaakt. Wanneer één personage negatief is afgebeeld, de ander positief, dan zal de tekenaar partij voor één van beiden hebben gekozen. Zijn alle personages negatief afgebeeld, dan vindt de cartoonist waarschijnlijk het afgebeelde thema als geheel bespottelijk. Er wordt altijd wel iets bespot!
4. Wat doen de hoofdfiguren? Wie of wat is het slachtoffer? De op een cartoon afgebeelde figuren doen altijd wel iets (zelfs als ze niets doen, is dat opvallend genoeg) en vaak doen ze elkaar of iets wat aan. Kijk bij dit punt ook of de personages iets (tegen elkaar?) zeggen!

Objecten

1. Welke objecten zie je verder op de cartoon? Benoem ze allemaal.
2. Wat stellen deze objecten voor? Let op symbolen op de afgebeelde objecten en let op de symbolische betekenis van bepaalde objecten (zoals donkere lucht = dreiging, treurwilg = treurnis, Christuskruis = dood, schedel = dood). Maak bij dit punt onderscheid tussen objecten die ter opvulling zijn, en objecten die iets duidelijk proberen te maken.
3. Zijn ze positief of negatief afgebeeld? Complimenteus, overdreven of kritisch? Voor uitleg zie 'Personen 3'.
4. Heeft de cartoon een ondertekening of een titel? Een ondertekening of titel zegt veel over een cartoon. De tekst kan samenvattend zijn of de bedoeling hebben een (grappige) boodschap duidelijk te maken. Het is belangrijk hier goed bij stil te staan.

Thema

1. Op welke historische gebeurtenis heeft de cartoon betrekking? Op basis van de vorige stappen moet je nu kunnen zien naar welke historische gebeurtenis de cartoon verwijst. Vraag jezelf af welke historische situatie plaats heeft gehad waarbij de door jouw geïdentificeerde personen en objecten een rol speelden. Bedenk daarbij dat een cartoon niets anders is dan een (kritisch/humorvol/ironisch) stripverhaal van een historische gebeurtenis.
2. Welke boodschap heeft de tekenaar over dit thema? Vraag je af wat de mening van de tekenaar over het door hem afgebeelde thema is. Kijk daarbij wie of wat op de cartoon belachelijk wordt gemaakt (daar zal de tekenaar het wel niet mee eens zijn). Zie 'Personen 3' en 'Objecten 3 en 4'. Let bij deze stap ook op extra informatie. Staat de naam van de tekenaar aangegeven? Zijn nationaliteit? Het jaar wanneer de cartoon is gemaakt; is de cartoon getekend ten tijde van de gebeurtenis of veel later? Waarin is de cartoon gepubliceerd? Wat weet je van dat blad?

Vergelijking

1. Klopt de cartoon met wat jij over dit thema weet? Je weet welke historische gebeurtenis het onderwerp van de cartoon is. Vergelijk nu of dat wat afgebeeld is, overeenkomt met dat wat jij ervan weet. Geeft de tekenaar hetzelfde beeld, of wijkt zijn versie van het verhaal af?

Waar kun je nog meer opletten?

1. Kleurgebruik

- Welke kleuren worden gebruikt?
- Welke kleuren worden het meest en welke het minst gebruikt?
- Worden kleuren herhaald?
- Wordt er slechts van één kleur gebruik gemaakt?

Black	Symbol of menace or evil, popular as an indicator of power. Associated with death and mourning, unhappiness, sexuality, formality, and sophistication.
White	Purity or innocence. Cold, bland, and sterile.
Red	Evokes strong emotions, associated with love, warmth, and comfort. Still considered an intense and angry color that creates feelings of excitement, intensity, sexuality.
Blue	Gives the feelings of calmness or serenity. Described as peaceful, tranquil, secure, and orderly.
Green	Symbolizes nature and the natural world. Represents tranquility, good luck, health, and jealousy. Symbol of fertility, has a calming effect and relieves stress.
Yellow	Cheery and warm, but can also create feelings of frustration and anger. Most fatiguing to the eye yet most attention-seeking color (so great color for important details or calls to action- remember the yellow stop/caution color).
Purple	Royalty and wealth, wisdom and spirituality, sex and relationships, exotic and special.
Brown	Natural color that evokes a sense of strength and reliability, warmth, comfort, and security.
Orange	Blatant and vulgar colour, makes you feel excitement, enthusiasm, and warmth. As a combination of red and yellow it's often used to draw attention.
Pink	Associated with love, romance, youth, freshness and may have a calming effect. Pink effect depends on the type of pink (strong, light, deep etc).

2. Grootte van objecten of personen

- Is iets of iemand te groot of te klein afgebeeld?
- Wordt iets overdreven afgebeeld?

3. Opschriften

- Welke objecten of personen hebben een opschrift?
- Welke opschriften worden gebruikt?
- Wat zeggen de opschriften over de situatie of de persoon?
- Zijn de opschriften spottend bedoeld?

4. Tekstballon

- Wie is er aan het woord?
- Wat zegt die persoon?
- Is er sprake van een conversatie?

5. Symbolen

- Welke symbolen worden gebruikt? Waarom worden deze symbolen gebruikt?
- Is de betekenis van de symbolen duidelijk?

Zie bijlage 4 voor een overzicht van veelgebruikte symbolen.

6. Focus

- Wat is de focus van de spotprent?
- Wat wordt op de voorgrond afgebeeld en wat op de achtergrond?

7. Kijkhoek

De kijkhoek geeft je vaak informatie over de status van een persoon of object. Als de hoek omlaag loopt geeft dit een beeld van een klein persoon of object. Dit duidt op onbelangrijkheid of zwakte. Loopt de kijkhoek omhoog dat suggereert dit macht, autoriteit of superioriteit.

- Gaat de kijkhoek omhoog of omlaag?
- Van achter naar voren of van voren naar achteren?
- Van boven naar beneden of van beneden naar boven?

8. De toonzetting van een spotprent

- Is de toon van de spotprent bijvoorbeeld verontwaardigd, kwaad, spottend of ironisch?

9. Gezichtsuitdrukking

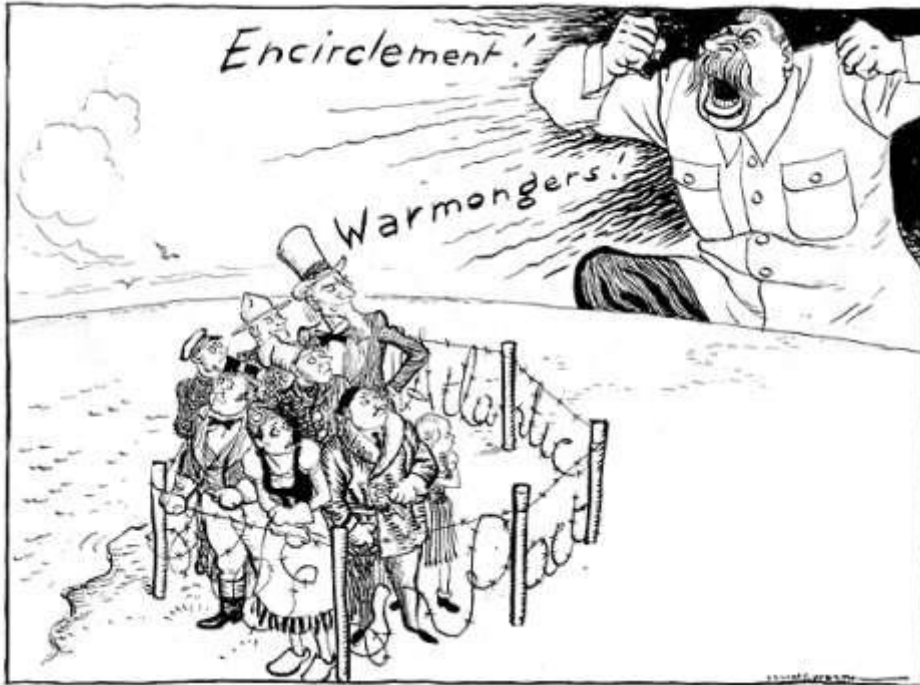
- Wat kun je zeggen over de gelaatsuitdrukking van de afgebeelde personen?
- Had je deze uitdrukking verwacht?
- Vergelijk de gezichtsuitdrukkingen met elkaar.

10. De context

- In welke tijd speelt de afgebeelde gebeurtenis?
- Is de tekening in dezelfde tijd gemaakt of pas (veel) later?
- Plaats de gebeurtenis in de context van de tijd.

Bijlage 2 Opdracht De Koude Oorlog

Bron

Spotprent van Leslie Gilbert Illingworth in de Daily Mail.

Toelichting

Het prikkeldraad vormt de woorden Atlantic Pact (Atlantisch verdrag).

Encirclement! = Omsingeling!

Warmongers! = Oorlogstokers!

1. Dateer deze prent zo nauwkeurig mogelijk. (Bepaal in welk jaar of welke periode deze prent is gemaakt).
2. Wat wil de tekenaar met zijn prent zeggen?

Mogelijke extra opdrachten

3. Ben jij het met de tekenaar eens?
4. Maak een spotprent waarin je jouw visie op de gebeurtenis weergeeft.

Antwoorden

1. Oprichting van de NAVO op 20 maart 1949. Uiteraard is 1949 als antwoord prima.
2. De tekenaar reageert op het verwijt van Stalin aan het Westen dat de oprichting van de NAVO een daad van agressie is tegen de Sovjetunie. Stalin noemt het Westen oorlogstokers en beschuldigt de

Westerse landen ervan dat zij Rusland willen omsingelen. De tekenaar echter tekent het Westen als een stelletje angstige schapen die zich verschuilen in een hoekje van het weiland om zich te verdedigen tegen de grote boze wolf (Stalin/USSR).

Voor een gedetailleerde beoordeling die het formatief handelen mogelijk maakt, kan gebruik gemaakt worden van 'banded marking'.

Analyseren van cartoons				
		Descriptor		Score
niveau 1	a	De leerling ziet dat de cartoon betrekking heeft op (het oprichten van) de NAVO.		1-4
	b	De leerling herkent in de persoon met snor Stalin (de leider van de S.U.).		
	c	De leerling herkent in de personen binnen het prikkeldraad landen van de NAVO (de V.S. en andere West-Europese landen).		
	d	De leerling dateert de prent kort na de oprichting van de NAVO (20 maart 1949).		
	e			
niveau 2	a	De leerling merkt op dat de NAVO-landen bang in een hoekje van het weiland staan.		5-7
	b	De leerling merkt op dat de NAVO-landen zich (met de NAVO) verdedigen tegen de S.U.		
	c	De leerling merkt op dat Stalin de NAVO-landen/het Westen ervan beschuldigt dat zij (door het oprichten van de NAVO) aansturen op oorlog.		
	d			
niveau 3	a	De leerling merkt op dat de tekenaar de S.U. bespot. Stalin (De S.U.) beschuldigt het westen ervan oorlogsstokers te zijn, terwijl volgens de tekenaar de NAVO juist is opgericht omdat het westen juist bang is voor de S.U.		8-9
	b			
	c			
	d			

Bijlage 3 Wat moeten leerlingen kennen en kunnen?

Toelichting

Kennis	Cognitief proces					
	Oproepen	Begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Creëren
Feitenkennis	x	x	x			
Conceptuele kennis						
Procedurele kennis				x	x	
Metacognitieve kennis						

In deze opdracht wordt ervan uitgegaan dat leerlingen de bron niet eerder gezien hebben.

Leer- en denkactiviteiten

- De leerling analyseert afbeeldingen en plaats die in de context van de tijd.

Feitenkennis (oproepen en begrijpen)

- De leerling beschikt over kennis van de Koude Oorlog en meer in het bijzonder van de deling tussen Oost- en West-Duitsland en begrijpt de betekenis van de Koude Oorlog en de deling van Duitsland.
- De leerling ziet, op basis van het symbool op de schouder van de militair, dat het hier gaat om een Russische militair en weet dat deze staat voor de Sovjetunie (personificatie).

Procedurele kennis (toepassen)

- De leerling kan zijn antwoord onder woorden brengen en van argumenten voorzien.

Procedurele kennis (analyseren)

- De leerling herkent Uncle Sam in de persoon in het karretje en weet dat deze persoon de V.S. voorstelt (personificatie).
- De leerling herkent de (West)Europese landen in de personen die het karretje voorttrekken (personificatie).
- De leerling trekt de conclusie dat de Europese landen voor het economische karretje van de VS worden gespannen, m.a.w. dat het geven van economische hulp in het eigenbelang van de VS is.
- De leerling onderkent dat bron 1 een (cynische) Russische visie is op de Marshall-hulp.
- De leerling onderkent dat de tekenaar bang is chaos in (West)Europa die wordt veroorzaakt door de communistische Sovjetunie.

- De leerling onderkent dat de VS (de dokter) snel economische hulp aan Europa moet geven om chaos daar te voorkomen.

Procedurele kennis (evalueren)

- De leerling legt een oorzaak/gevolg verband tussen beide ontwikkelingen.

Attitude

Mogelijke blokkades

- De leerling is niet bekend met de uitdrukking: 'iemand een worst voorhouden' en/of de uitdrukking 'iemand voor je karretje spannen'.
- De leerling kent het begrip personificatie niet.
- De leerling mist elementaire economische kennis (uitvoer, afzetmarkten).
- De leerling ziet niet dat de adelaar met de baby een (negatieve) variant is op het ooievaar thema.
- De leerling begrijpt niet dat met de dokter, de economische hulp aan Europa wordt bedoeld.

Bijlage 4: Symbolen

Dieren symbolen

De leeuw als symbool van kracht en macht

Maar soms kan een kleiner dier (hier een egel) zelfs een leeuw schrik aanjagen (David en Goliath)

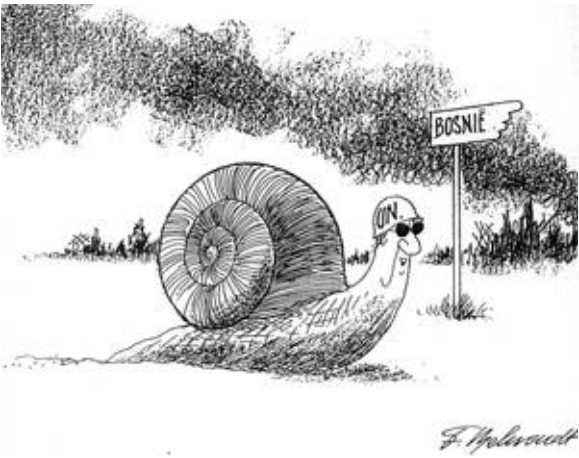
De duif als symbool van vrede (vaak met takje in zijn snavel)

De slang als symbool van het kwaad (Adam en Eva in het paradijs)

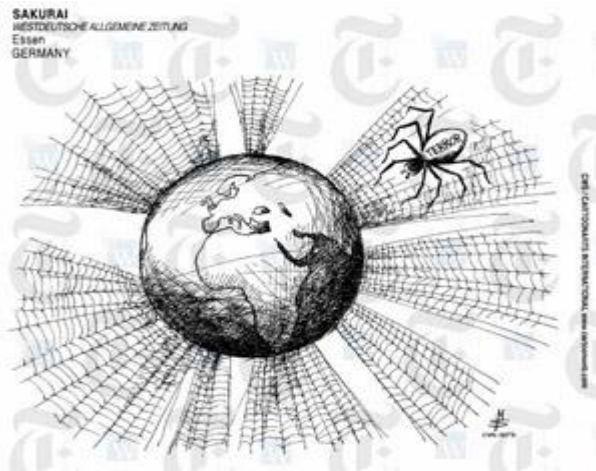
De slak als symbool van traagheid

De haai als symbool van gevaar of terreur

De spin die iets of iemand in zijn web vangt

Dieren als symbool van landen

De haan als symbool van Frankrijk

De adelaar als symbool van Duitsland

De beer als symbool van Rusland

De beer als symbool van Berlijn

De leeuw als symbool van Nederland

De bulldog als symbool van Engeland

Personen als symbool van landen

Uncle Sam als symbool van de Verenigde Staten

John Bull als symbool van Engeland

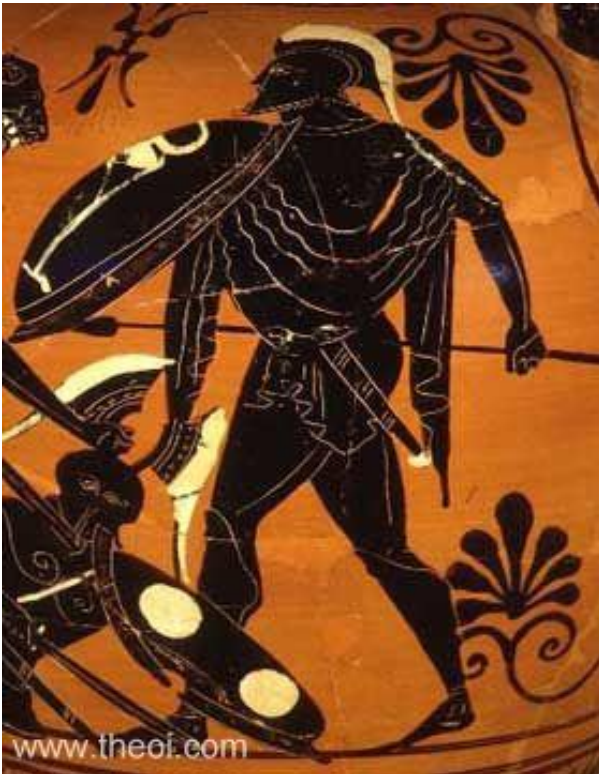
Voorwerpen als symbool

Hamer en sikkel is het symbool van het communisme

Mythologische figuren als symbool

Ares/Mars staat symbool voor oorlog

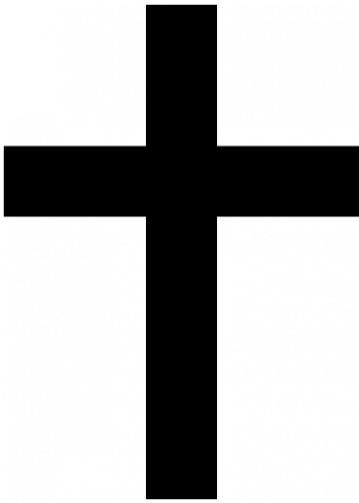

Religieuze symbolen

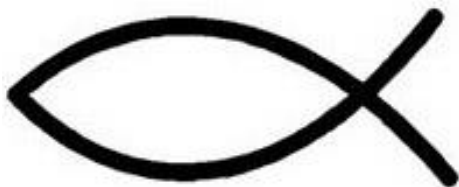
Christogram is het oudste symbool van het christendom, met de letters X en P, (de chi en de rho) de Alpha en Omega, de eerste en laatste letter van het Griekse alfabet.

Het kruis is het bekendste symbool van het christendom.

Vis (Ichthus) is een symbool van het christendom

De goede herder is een symbool van het christendom.

De halve maan is het symbool van de islam.

De Davidsster is het symbool van het jodendom.

De anch is het symbool van het eeuwige leven in het oude Egypte.

Uitvergroting

Door een persoon of dier groter te maken dan in werkelijkheid maak je hem/haar machtiger, belangrijker of gevaarlijker

